

*Іващенко Микола Володимирович,
кандидат педагогічних наук
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка*

Постановка проблеми. Зміни, які відбуваються в Україні, зумовлюють створення адекватних соціально-педагогічних умов, викликають необхідність розробки і практичної реалізації інноваційних технологій навчання. Відповідні процеси актуалізують необхідність підготовки педагогічних, адміністративних та інженерно-технічних кадрів навчальних закладів, здатних ефективно використовувати у навчальному процесі інформаційні технології. Зокрема, випускник вищого педагогічного навчального закладу повинен мати професійні знання, навички і вміння в обраній ним галузі діяльності, аналітичний стиль мислення, націленість на вдосконалення навчального процесу, використання сучасних педагогічних технологій, впровадження комп'ютерної та дистанційної технологій навчання. Це зумовлює переосмислення цілей і завдань навчання, змісту освітньо-кваліфікаційних характеристик, переліку навчальних дисциплін, добір адекватних їм методів, організаційних форм та засобів навчання.

Відзначені тенденції обумовили активне використання індивідуально-творчої системи дистанційного навчання, в основі якої покладено не тільки класичні принципи дидактики, але й принципи інтерактивності, рефлексії, нелінійності інформаційних структур та процесів, комбінованого використання різних форм навчання. Для забезпечення педагогічної підтримки дистанційного освітнього процесу передбачається й актуалізується позиція тьютора як педагога, діяльність якого спрямована на здійснення координації, модерації та фасилітації процесу становлення особистості в сучасних умовах навчання.

Діяльність тьютора в умовах дистанційного навчання здійснюється, в основному, в Інтернет-середовищі, що вимагає не тільки професійної компетентності, соціальної активності, спрямованості на суб'єкт-суб'єкту взаємодію, прагнення до постійного вдосконалення й самореалізації, а й високого рівня інформаційної компетентності та комп'ютерної грамотності. Зважаючи на це, доцільним є орієнтування на здійснення діяльності тьютора саме майбутніх вчителів інформатики. Отже, обумовлюється доцільність і необхідність дослідження особливостей методичної підготовки вчителя інформатики як тьютора в дистанційному навчанні.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз проблем інформатичної освіти, дослідження теоретичних і методичних аспектів навчання інформатики в сучасних умовах знайшли відображення в працях В. Болтянського, А. Єршова, М. Жалдака, К. Коліна, М. Лапчика, О. Макаруча, В. Монахова, Н. Морзе, О. Ракітіної, С. Ракова, Ю. Рамського, В. Руденка, О. Самойленко, С. Семерікова, В. Сухіної, Ю. Триуса, Г. Цібока та інших. Основи діяльності тьютора досліджували О. Андреев, А. Адамський, В. Биков, С. Загребельна, Т. Ковальова, Т. Койчева, О. Плахотнік, В. Кухаренко, В. Овсянніков, С. Федотова, М. Черемних, П. Щедровицький, С. Щенніков та інші. Проте проблема методичної підготовки вчителя інформатики як тьютора в дистанційному навчанні спеціально не досліджувалась.

Тому, **метою статті** є: виявити особливості методичної підготовки вчителя інформатики як тьютора в дистанційному навчанні на основі аналізу навчальних програм підготовки вчителя інформатики.

Виклад основного матеріалу. Одним із основних завдань розвитку педагогічної освіти є приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників до вимог інформаційно-технологічного суспільства та змін, що відбуваються в усіх галузях [1]. У свою чергу, необхідність вдосконалення методичної підготовки учителів інформатики посилюється такими факторами: профілізація старшої школи, стрімкий розвиток навчальних закладів нового типу (гімназій, ліцеїв, колегіумів), необхідність урахування в навчальному процесі індивідуальних освітніх траєкторій учнів, застосування інноваційних педагогічних технологій, використання електронних засобів навчання.

Професійне становлення майбутніх педагогів у вищому навчальному закладі безпосередньо залежить від їхньої професійної підготовки, як системи взаємопов'язаних і взаємодіючих структурних і функціональних компонентів, сукупність яких забезпечує достатній рівень готовності студентів до майбутньої професійної діяльності [2, с. 168]. Розглядаючи різні підходи до визначення структурних елементів професійно-педагогічної підготовки [1; 3; 4] можна зробити висновок про єдність поглядів учених щодо виокремлення у професійній підготовці методичної складової.

У процесі методичної підготовки майбутніх вчителів закладається система науково-методичних знань та вмінь випускників, яка забезпечує їх творчу педагогічну діяльність після закінчення вищого навчального закладу. На думку Н. Морзе, методична підготовка студентів є однією з найважливіших ланок загальної професійної підготовки вчителя і утворює систему формування його методичної культури. Її розглядають як прикладну професійну складову системи професійної педагогічної освіти [5].

Переважна частина науковців, що розробляли проблематику методичної підготовки майбутніх педагогів [3; 5; 6; 7] розглядають її як завершальний етап професійної підготовки вчителя у педагогічному навчальному закладі, що базується на основних положеннях дидактики, відповідає рівневі розвитку сучасної педагогічної науки і практики, як процес, який інтегрує соціально-гуманітарну, природничо-наукову, психолого-педагогічну, загальнопрофесійну і спеціальну (галузеву) підготовки і спрямований на оволодіння технологією педагогічної діяльності.

Узагальнюючи вищезазначене, слід відмітити, що успішність здійснення методичної підготовки педагога загалом та вчителя інформатики, зокрема, забезпечується якісними показниками сформованості основних компетентностей як комплексу знань, умінь, навичок, досвіду застосування їх для здійснення діяльності, метою якої є досягнення певних цілей, ставлення до процесу та результатів виконання цієї діяльності [8, с. 66]. У структурі системи соціально-професійних компетентностей фахівця можна виділити чотири блоки, перші два з яких є базовими і необхідними для формування двох наступних:

1) інтелектуальний блок – сукупність сформованих у випускника прийомів розумової діяльності (аналіз, синтез, порівняння, співставлення, класифікація, систематизація, узагальнення та ін.);

2) особистісний блок – особистісні якості випускника (відповідальність, цілеспрямованість, самостійність, організованість тощо);

3) соціально-значущі компетентності – компетентності, володіння якими дає змогу забезпечити життєдіяльність випускника у сучасному світі та його взаємодію з іншими людьми, групою, колективом;

4) професійні компетентності – компетентності, набуття яких дає змогу випускнику виконувати професійну діяльність [9, с. 15].

Аналіз професійних функцій вчителів інформатики свідчить про те, що сьогодні особливо цінуються такі якості, як: комунікативність, відповідальність, рефлексія, працездатність, здібності до співпраці і кооперації, професійна самостійність, ініціативність, понаднормова професійна активність тощо. Загалом систему професійних компетентностей вчителя інформатики можна подати як сукупність взаємопов'язаних загальнопрофесійних та предметних (інформатичних) компетентностей. Загальнопрофесійні компетентності – це сукупність дидактико-методичних, організаційно-управлінських, психолого-педагогічних, дослідницьких, комунікативних та природничо-математичних компетентностей. Предметні (інформатичні) складають інформологічно-методологічні, інформаційно-технологічні, комп'ютерні, модельні, алгоритмічні компетентності [10].

Зумовлені вимогами інформаційно-технологічного суспільства зміни в освітніх технологіях, перш за все, відображені у впровадженні та активному використанні технології дистанційного навчання як окремого виду навчання, або як елемента традиційної системи, що забезпечує індивідуалізацію та особистісну орієнтацію освітнього процесу. Зважаючи на той факт, що діяльність тьютора сформувалась як окремий напрям педагогічної діяльності, що репрезентує ідеї індивідуалізації та відкритості освіти у поєднанні з ідеєю особистісної відповідальності за реалізацію власного розвитку, які визначаються вітчизняною освітою як пріоритетні, виникає актуальна необхідність забезпечення системи освіти педагогічними кадрами, здатними до здійснення відповідної діяльності в дистанційному навчанні.

На основі аналізу особливостей здійснення дистанційного навчання з'ясовано, що структура діяльності викладача (вчителя) в умовах дистанційного навчання істотно не відрізняється від структури за традиційного навчання, але має свою специфіку, що зумовлюється: засобами здійснення педагогічної діяльності (програмними, апаратними), пов'язаними з новими інформаційними технологіями; функціональною спрямованістю педагогічної діяльності, характером взаємодії педагогів і учнів (зростає роль учня в процесі навчання, а педагог стає координатором навчального процесу); змістом діяльності проектування навчання, особливостями подання навчального матеріалу, планування, координації діяльності учнів, проведення консультацій, реєстрації навчальних завдань, контролю і перевірки якості виконання завдань.

Більшість перерахованих факторів, що вирізняють діяльність тьютора від діяльності звичайного вчителя є предметом вивчення майбутніми вчителями інформатики, тому підготовку педагогів для здійснення тьюторства в дистанційному навчанні доцільно здійснювати з числа студентів вищих педагогічних навчальних закладів, що обрали спеціальність вчителів інформатики. З метою проектування системи методичної підготовки вчителя інформатики як тьютора в дистанційному навчанні передбачено реалізацію наступних етапів.

I. Аналіз об'єкта проектування – усвідомлення проблеми, здійснення оцінювання потреб та можливостей, аналізу вхідних та вихідних даних, вибору шляхів досягнення результатів тощо. Об'єктом проектування виступає система методичної підготовки вчителя інформатики як тьютора в дистанційному навчанні, що може бути створена на основі системи методичної підготовки вчителя інформатики, яка в більшості концептуальних моментів перегукується з проектованою системою. Для досягнення позитивних результатів достатньо виробити у студентів позитивне ставлення до тьюторської діяльності та стійкий рівень мотиву досягнення успіху в обраній галузі, що пов'язаний з чіткими уявленнями про можливості та перспективи вибору тьюторства як основного або допоміжного профілю здійснення професійної педагогічної діяльності.

II. Моделювання – формування образу результату проектованої діяльності. Результатом проектування системи методичної підготовки вчителя інформатики як тьютора в дистанційному навчанні є готовність майбутніх вчителів інформатики до діяльності тьютора, під якою ми будемо розуміти інтегровану професійну якість особистості, що включає мотиви, цінності, знання, уміння й особистісні якості вчителя, що зумовлює успішність педагогічного супроводу реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учня в дистанційному навчанні. Для вирішення поставленого завдання необхідно сформулювати у студентів систему знань щодо сутності тьюторської діяльності, систему вмінь і навичок щодо здійснення функцій та виконання ролей тьютора.

III. Відбір та адаптація змісту навчального матеріалу. Етап присвячений визначенню змісту навчання, який складатиметься з дидактичних одиниць (навчальних об'єктів, навчальних елементів) і знаходить відбиття у навчальних програмах, різного роду планах, текстах, конспектах тощо.

IV. Побудова алгоритму дій. Етап відображає логіку взаємодії викладачів та студентів, що визначається цілями та змістом підготовки, підкоряється певним педагогічним та психологічним законам та закономірностям. Зважаючи на специфіку здійснення тьюторської діяльності, є доцільним логіку взаємодії викладачів та студентів вибудовувати з врахуванням принципів здійснення тьюторської діяльності, що пов'язана з ідеями індивідуалізації й особистісної спрямованості навчально-виховного процесу. Іншими словами, взаємодія викладачів і студентів має відбуватися в умовах активного впровадження інноваційних педагогічних технік і технологій (техніки проведення занять з використанням конкретних ситуацій, техніки презентації навчальних матеріалів, техніки проведення ділових ігор, техніки модерації, проектно-технології, технології навчання у співпраці, технології критичного мислення, технології різнорівневого навчання тощо).

V. Заключний етап. Етап присвячений перевірці дієвості розробленого проекту, його коригуванню. Особливого значення на цьому етапі набуває аналіз особистісних змін студентів в процесі навчання у відповідності до розробленої системи методичної підготовки вчителя інформатики як тьютора в дистанційному навчанні за критеріями та показниками готовності студентів вищих навчальних педагогічних закладів до тьюторської діяльності. Доцільно на цьому етапі організувати захист студентських проектів самостійно розроблених моделей тьюторської діяльності, що надасть можливість студентам здійснити самооцінку власних сил та можливостей досягнення успіху в тьюторській діяльності та пройти тестування з метою виявлення рівнів готовності до тьюторської діяльності.

В результаті реалізації запропонованої системи методичної підготовки майбутніх вчителів інформатики як тьюторів в дистанційному навчанні формуються певні рівні готовності до діяльності тьютора в дистанційному навчанні. Ідеальним результатом реалізації зазначеної моделі є творчий рівень сформованості усіх компонентів готовності студентів вищих педагогічних навчальних закладів до діяльності тьютора, оскільки він дає можливість відразу перейти до безпосереднього здійснення тьюторства, тобто «готовності» набуває якості «підготовленості». Інтерпретуючий рівень готовності ми визначаємо як кінцевий результат, який відповідає поняттю «готовність», хоча й не досягає стадії «підготовленості», що дозволяє безпосередньо здійснювати тьюторську діяльність без додаткової спеціально організованої системи підготовки чи самопідготовки. Не викликає сумніву той факт, що репродуктивний рівень готовності до діяльності тьютора не є бажаним кінцевим результатом, оскільки діяльність тьютора є педагогічною діяльністю, яка відбувається в умовах, що постійно змінюються і вимагають безперервного педагогічного пошуку, креативності, нестандартного розв'язання проблем. Однак, репродуктивний рівень, хоч і не визначається нами як кінцевий результат, проте має практичне значення, оскільки може відігравати роль стимулюючого фактору в напрямі

розвитку готовності студентів до діяльності тьютора, що досягається шляхом повторного вивчення змістовних та практичних структурних компонентів навчальних дисциплін у напрямі формування готовності до діяльності тьютора.

Висновки. Отже, на основі аналізу навчальних програм підготовки вчителя інформатики було розкрито можливість формування готовності до діяльності тьютора в дистанційному навчанні, що зумовлені необхідністю врахування у навчальному процесі індивідуальних освітніх траєкторій студентів, застосування інноваційних педагогічних технологій, використання електронних засобів навчання, використання індивідуально-творчої системи дистанційного навчання.

Резюме. У зв'язку з поширенням технології дистанційного навчання в сучасних закладах освіти різних типів актуалізується проблема підготовки тьюторів. Зважаючи на специфіку діяльності тьютора в дистанційному навчанні, спираючись на освітньо-кваліфікаційні характеристики підготовки вчителів інформатики пропонується процес проектування методичної підготовки вчителя інформатики як тьютора в дистанційному навчанні. **Ключові слова:** методична підготовка, діяльність тьютора, дистанційне навчання, професійна компетентність, інформаційна компетентність, комп'ютерна грамотність.

Резюме. В связи с распространением технологии дистанционного обучения в современных учебных заведениях разных типов актуализируется проблема подготовки тьюторов. Учитывая специфику деятельности тьютора в дистанционном обучении, опираясь на образовательно-квалификационные характеристики подготовки учителей информатики предлагается процесс проектирования методической подготовки учителя информатики как тьютора в дистанционном обучении. **Ключевые слова:** методическая подготовка, деятельность тьютора, дистанционное обучение, профессиональная компетентность, информационная компетентность, компьютерная грамотность.

Summary. Due to the widening of distance education technologies in modern educational institutions of various types the problem of tutors training is actualized. Considering the specifics of the tutor activity in distance education and based on educational qualification characteristics of computer science teachers preparing the design process of methodological computer science teacher training as a computer tutor in distance education is proposed. **Keywords:** methodical training, tutor activities, distance education, professional competence, informational competence, computer literacy.

Література

1. Наказ Міністерства освіти і науки України № 998 від 31.12.2004 р. „Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір” [Електронний ресурс]: <http://mon.gov.ua/education/average/topic/rozv/knc.doc>
2. Садова Т. А. Системний підхід як методологічна основа професійної підготовки майбутніх педагогів [Текст]: наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія / Т. А. Садова. – Донецьк: ДВНЗ „Дон НТУ”, 2009. – Вип. 5 (155). – Ч. 1. – С. 163-170.
3. Прокопчук В. Є. Методична підготовка у професійній освіті майбутніх учителів [Текст] / В. Є. Прокопчук // Педагогіка і психологія. – 1996. – №2. – С. 136-140.
4. Явоненко О. Ф. Комплексний підхід до розв'язування проблем фахової підготовки студентів педвузу [Текст] / О. Ф. Явоненко, В. Ф. Савченко // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 4. – С. 167-173.
5. Морзе Н.В. Основи методичної підготовки вчителя інформатики [Текст]: монографія / Н.В. Морзе. – К.: Курс, 2003. – 372 с.
6. Стрижак С. В. Науково-методичні основи професійної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін у вищих педагогічних навчальних закладах [Текст]: автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / С. В. Стрижак. – К., 2005. – 22 с.
7. Коваленко О. Е. Методика професійного навчання [Текст]: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. Е. Коваленко. – Х.: НУА, 2005. – 360 с.
8. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи [Текст]: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
9. Зимняя И.А. Интегральный подход к оценке единой социально-профессиональной компетентности выпускников вузов [Текст] / И.А.Зимняя, Е.В.Земцова // Высшее образование сегодня. – №5, 2008. – С. 14-19.
10. Жалдак М.І. Модель системи соціально-професійних компетентностей вчителя інформатики [Текст] / М.І. Жалдак, Ю.С. Рамський, М.В. Рафальська // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: зб. наук. пр. – К., 2009. – № 7 (14). – С. 3–10.
11. Іващенко М. В. Особливості реалізації технології тьюторської діяльності / М. В. Іващенко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 6. – С. 68 – 72.